

Teismo praktikos rinkinys

TEISINGUMO TEISMO (trečioji kolegija) SPRENDIMAS

2013 m. spalio 17 d.*

„Romos konvencija dėl sutartinėms prievolėms taikytinos teisės — 3 straipsnis ir 7 straipsnio 2 dalis — Šalių pasirinkimo laisvė — Ribos — Imperatyvios tiesioginio taikymo normos — Direktyva 86/653/EEB — Savarankiškai dirbantys prekybos atstovai — Prekių pardavimo ar pirkimo sutartys — Atstovaujamojo nutraukta agentavimo sutartis — Nacionalinis reglamentavimas, kuriuo į nacionalinę teisę perkeliama nuostata, numatančios didesnę nei direktyvoje reikalaujama minimali apsaugą ir komercinių atstovų paslaugų teikimo sutartims sudaryti apsaugą“

Byloje C-184/12

dėl *Hof van Cassatie* (Belgija) 2012 m. balandžio 5 d. sprendimu, kurį Teisingumo Teismas gavo 2012 m. balandžio 20 d., pagal 1988 m. gruodžio 19 d. Pirmąjį protokolą dėl Europos Bendrijų Teisingumo Teismo įgaliojimų aiškinti Konvenciją dėl sutartinėms prievolėms taikytinos teisės, pateiktą pasirašyti 1980 m. birželio 19 d. Romoje, pateikto prašymo priimti prejudicinį sprendimą byloje

United Antwerp Maritime Agencies (Unamar) NV

prieš

Navigation Maritime Bulgare

TEISINGUMO TEISMAS (trečioji kolegija),

kurį sudaro kolegijos pirmininkas M. Ilešič, teisėjai C. G. Fernlund, A. Ó Caoimh, C. Toader (teisėja pranešėja) ir E. Jarašiūnas,

generalinis advokatas N. Wahl,

kancleris A. Calot Escobar,

atsižvelgęs į rašytinę proceso dalį,

išnagrinėjęs pastabas, pateiktas:

- *Navigation Maritime Bulgare*, atstovaujamos *advocaat* S. Van Moorleghem,
- Belgijos vyriausybės, atstovaujamos T. Materne ir C. Pochet,
- Europos Komisijos, atstovaujamos R. Troosters ir M. Wilderspin,

susipažinęs su 2013 m. gegužės 15 d. posėdyje pateikta generalinio advokato išvada,

* Proceso kalba: nyderlandų.

priima šį

Sprendimą

- 1 Prašymas priimti prejudicinį sprendimą susijęs su Konvencijos dėl sutartinėms prievolėms taikytinos teisės, pateiktos pasirašyti 1980 m. birželio 19 d. Romoje (OL C 169, p. 10, toliau – Romos konvencija), 3 straipsnio ir 7 straipsnio 2 dalies, skaitomų kartu su 1986 m. gruodžio 18 d. Tarybos direktyva 86/653/EEB dėl valstybių narių įstatymų, susijusių su savarankiškai dirbančiais prekybos agentais, derinimo (OL L 382, p. 17; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 6 sk., 1 t., p. 177), išaiškinimu.
- 2 Šis prašymas pateiktas nagrinėjant ginčą tarp pagal Belgijos teisę įsteigtos bendrovės *United Antwerp Maritime Agencies NV* (toliau – *Unamar*) ir pagal Bulgarijos teisę įsteigtos bendrovės *Navigation Maritime Bulgare* (toliau – NMB) dėl įvairių išmokų, tariamai mokėtinų NMB nutraukus tarp šių dviejų bendrovių sudarytą komercinio atstovavimo sutartį.

Teisinis pagrindas

Tarptautinė teisė

Konvencija dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo

- 3 1958 m. birželio 10 d. Niujorke pasirašytos Konvencijos dėl užsienio arbitražų sprendimo pripažinimo ir vykdymo (*Recueil des traités des Nations unies, vol. 330, p. 3*) II straipsnio 1 ir 3 dalyse nurodyta:
 - „1. Kiekviena Susitariančioji valstybė pripažįsta rašytinį susitarimą, pagal kurį pusės pasižada perduoti arbitražui visus ar tam tikrus ginčus, kilusius arba galinčius kilti tarp jų dėl kurių nors konkrečių sutartinių ar kitokių teisinių santykių, galinčių būti arbitražo nagrinėjimo dalyku.

<...>

 3. Susitariančiosios valstybės teismas, jeigu į jį patenka ieškinys tokiu klausimu, dėl kurio šalys sudarė šiame straipsnyje numatomą susitarimą, turi, vienai iš pusių prašant, pasiūsti puses į arbitražą, jeigu nenustato, kad minėtas susitarimas yra negaliojantis, neteko galios arba negali būti įvykdytas.“

Sąjungos teisė

Romos konvencija

- 4 Romos konvencijos 1 straipsnio „Konvencijos taikymo sritis“ 1 dalyje nurodyta:

„Šios Konvencijos taisyklės taikomos sutartinėms prievolėms esant bet kuriai situacijai, susijusiai su skirtingų valstybių teisės pasirinkimu.“
- 5 Šios konvencijos 3 straipsnyje „Pasirinkimo laisvė“ nustatyta:
 - „1. Sutarčiai taikoma šalių pasirinkta teisė. Pasirinkimas turi būti pakankamai aiškiai išreikštas sutarties sąlygose arba gali būti nustatomas pagal faktines bylos aplinkybes. Šalys savo susitarimu gali pasirinkti taikytiną teisę visai sutarčiai arba tik atskirai jos daliai.

2. Šalys savo susitarimu bet kada gali pakeisti anksčiau pasirinktą pagal šį straipsnį ar kitas Konvencijos nuostatas sutartinei prievolei taikytiną teisę kita teise. Taikytinos teisės pakeitimas po sutarties sudarymo nepažeidžia jos formalaus galiojimo pagal 9 straipsnį ir nekenkia trečiųjų šalių teisėms.

3. Aplinkybė, kad šalys pasirinko užsienio teisę, nepaisant to, ar jos kartu pasirinko ir užsienio teismą, tais atvejais, kai visi kiti pasirinkimo metu situacijai svarbūs elementai yra susiję tik su viena valstybe, nėra pagrindas atsisakyti taikyti valstybės teisės normas, nuo kurių sutartyje negali būti nukrypta (toliau – privalomos [imperatyvios] teisės normos).

4. Šalių sutarimo dėl taikytinos teisės pasirinkimo buvimas ir galiojimas yra nustatomas pagal 8, 9 ir 11 straipsnių nuostatas.“

6 Šios konvencijos 7 straipsnyje „Privalomos [Imperatyvios tiesioginio taikymo] teisės normos“ nustatyta:

„1. Pagal šią Konvenciją taikant kurios nors valstybės teisę galima nustatyti, kad bus taikomos kitos valstybės, su kuria situacija yra labai susijusi, privalomos [imperatyvios] teisės normos, jei pagal pastarosios valstybės teisę tos normos turi būti taikomos nepaisant to, kokia teisė taikytina sutarčiai. Svarstant, ar nustatyti, kad bus taikomos šios privalomos [imperatyvios] teisės normos, turi būti atsižvelgiama į jų pobūdį bei paskirtį ir jų taikymo ar netaikymo pasekmes.

2. Jokia šios Konvencijos nuostata neriboja teismo vietos teisės normų taikymo, jeigu jos yra privalomos [jomis situacija reglamentuojama imperatyviai], nepaisant sutarčiai kitais atvejais taikytinos teisės.“

7 Tos pačios konvencijos 18 straipsnyje „Vienodas aiškinimas“ numatyta:

„Aiškinant ir taikant pirmiau pateiktas vienodas taisykles turi būti atsižvelgiama į jų tarptautinį pobūdį ir siekį jas vienodai aiškinti ir taikyti.“

Reglamentas (EB) Nr. 593/2008

8 2008 m. birželio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 593/2008 dėl sutartinėms prievolėms taikytinos teisės („Roma I“) (OL L 177, p. 6; toliau – reglamentas „Roma I“) pakeitė Romos konvenciją. Šio reglamento 9 straipsnio „Viršesnės privalomos [Imperatyvios tiesioginio taikymo] nuostatos“ 1 ir 2 dalys suformuluotos taip:

„1. Viršesnės privalomos [Imperatyvios tiesioginio taikymo] nuostatos yra [imperatyvios] nuostatos, kurių laikymąsi valstybė laiko itin svarbiu jos viešųjų interesų, pavyzdžiui, politinės, socialinės ar ekonominės sandaros, apsaugai tiek, kad jos taikomos visais atvejais, kuriuos jos apima, neatsižvelgiant į pagal šį reglamentą sutarčiai taikytiną teisę.

2. Jokios šio reglamento nuostatos negali riboti ginčo nagrinėjimo vietos teisės viršesnių privalomų [imperatyvių tiesioginio taikymo] nuostatų taikymo.“

Direktyva 86/653

9 Direktyvos 86/653 pirmoje–ketvirtoje konstatuojamosiose dalyse nurodyta:

„kadangi Direktyva 64/224/EEB <...> panaikino prekyboje, pramonėje ir smulkiame versle dirbančių tarpininkų įsisteigimo laisvės ir laisvės teikti paslaugas apribojimus;

kadangi nacionalinių įstatymų dėl komercinio atstovavimo skirtumai iš esmės daro įtaką konkurencijos sąlygoms ir pačios veiklos vykdymui Bendrijoje bei kenkia tiek prekybos agentams *vis-à-vis* jų atstovaujamesiems, tiek prekybinių sandorių saugumui; kadangi, be to, tokie skirtumai iš esmės kliudo sudaryti ir vykdyti komercinio atstovavimo sutartis, kai atstovaujamas ir prekybos agentas yra įsisteigę skirtingose valstybėse narėse;

kadangi prekyba tarp valstybių narių turėtų vykti tokiomis sąlygomis, kurios yra panašios į vienoje bendroje rinkoje esančias sąlygas, todėl būtina suderinti valstybių narių teises sistemas, kiek to reikalauja deramas bendrosios rinkos veikimas; kadangi šiuo požiūriu įstatymų kolizijai taikomos teisės normos komercinio atstovavimo atveju nepašalina pirmiau minėtų prieštaravimų ir jų nepašalintų, netgi jeigu jos būtų suvienodintos, dėl to pasiūlytas suderinimas, nepaisant tokių normų buvimo, yra būtinas;

kadangi šiuo atžvilgiu teisiniams santykiams tarp prekybos agento ir atstovaujamojo turi būti suteikta pirmenybė“.

10 Šios direktyvos 1 straipsnio 1 ir 2 dalyse nurodyta:

„1. Šioje direktyvoje numatytos derinimo priemonės taikomos valstybių narių įstatymams ir kitiems teisės aktams, reglamentuojantiems prekybos agentų ir jų atstovaujamojų santykius.

2. Šioje direktyvoje prekybos agentas – tai savarankiškai dirbantis tarpininkas, kuris turi ilgalaikį įgaliojimą derėtis dėl prekių pardavimo arba pirkimo kito asmens (toliau – atstovaujamas) naudai arba derėtis ir sudaryti tokius sandorius tokio atstovaujamojo naudai ir jo vardu.“

11 Šios direktyvos 17 straipsnyje nustatyta:

„1. Valstybės narės imasi priemonių, būtinų užtikrinti, kad, pasibaigus komercinio atstovavimo sutarties galiojimui, prekybos agentui būtų atlyginta [išmokėta kompensacija] pagal šio straipsnio 2 dalį arba būtų kompensuoti [atlyginti] jo nuostoliai pagal šio straipsnio 3 dalį.

2.

a) Prekybos agentas turi teisę į nuostolių atlyginimą [kompensaciją], jei ir tiek, kiek:

— jis atstovaujamajam surado naujų klientų arba žymiai padidino verslo apimtį su turimais klientais ir dėl to atstovaujamas gauna didelę naudą iš verslo su tokiais klientais,

ir

— mokant nuostolių atlyginimą [kompensaciją] atsižvelgiama į visas aplinkybes, ypač į komisinius, kuriuos prarado prekybos agentas dėl verslo sandorių su tokiais klientais. Valstybės narės gali numatyti, kad tokioms aplinkybėms taip pat priklauso prekybą ribojančios sąlygos taikymas ar kitoks apribojimas, kaip apibrėžta 20 straipsnyje;

b) nuostolių atlyginimo [kompensacijos] dydis negali viršyti to, kuris yra lygus nuostolių atlyginimui [kompensacijai] už vienerius metus, apskaičiuoto[s] remiantis prekybos agento vidutiniu metiniu atlyginimu per pastaruosius penkerius metus, o jeigu sutartis galiojo trumpiau negu penkerius metus, nuostolių atlyginimas [kompensacija] apskaičiuojamas remiantis atitinkamo laikotarpio vidurkiu;

c) tokio nuostolių atlyginimo [tokios kompensacijos] skyrimas nedraudžia prekybos agentui siekti jo nuostolių atlyginimo [patirtos žalos atlyginimo].

3. Prekybos agentas turi teisę į nuostolių, kuriuos jis patiria dėl savo santykių su atstovaujamoju nutraukimo, atlyginimą.

Laikoma, kad tokie nuostoliai atsiranda pirmiausia tada, kai komercinio atstovavimo sutartis nutraukiama tokiomis aplinkybėmis:

- kai prekybos agentas netenka komisinio atlyginimo, kurį jis turėtų gauti už tinkamą komercinio atstovavimo sutarties vykdymą, tuo tarpu, kai atstovaujamas gauna žymią naudą, susijusią su prekybos agento veikla, ir (arba),
- kurios neduoda prekybos agentui galimybės padengti jo sąnaudas ir išlaidas, kurias jis turėjo vykdydamas komercinio atstovavimo sutartį pagal atstovaujamojo patarimą.

<...>

5. Prekybos agentas netenka savo teisės į nuostolių atlyginimą šio straipsnio 2 dalyje numatytais atvejais arba į nuostolių atlyginimą šio straipsnio 3 dalyje nurodytais atvejais, jeigu per vienerius metus nuo komercinio atstovavimo sutarties pasibaigimo jis nepranešė atstovaujamojam apie ketinimą siekti savo teisės įgyvendinimo.

<...>“

12 Pagal tos pačios direktyvos 18 straipsnį:

„17 straipsnyje nurodytas nuostolių atlyginimas ar kompensacija yra nemokami:

- a) kai atstovaujamas komercinio atstovavimo sutartį nutraukė dėl to, kad prekybos agentas nevykdė įsipareigojimų ir dėl to pagal nacionalinę teisę būtų galima pateisinti neatidėliotiną komercinio atstovavimo sutarties nutraukimą;

<...>“

13 Pagal Direktyvos 86/653 22 straipsnį valstybės narės privalo perkelti ją į nacionalinę teisę ne vėliau nei 1990 m. sausio 1 d.

Nacionalinė teisė

Belgijos komercinio atstovavimo sutarties įstatymas

14 1995 m. balandžio 13 d. Komercinio atstovavimo sutarties įstatymo (*Moniteur belge*, 1995 m. birželio 2 d., p. 15621), į Belgijos teisę perkėlusio Direktyvą 86/653, 1 straipsnyje nurodyta:

„Komercinio atstovavimo sutartis – tai tokia sutartis, pagal kurią viena šalis, prekybos agentas, turinti ilgalaikį įgaliojimą, gali savarankiškai ir atlygintinai kitos šalies, atstovaujamojo, vardu ir jos naudai derėtis ir prirėikus sudaryti sandorius.“

15 Šio įstatymo 18 straipsnio 1 ir 3 dalyse numatyta:

„1. Jei atstovavimo sutartis yra neterminuota arba terminuota, bet joje numatyta galimybė ją nutraukti nesuėjus terminui, bet kuri šalis gali nutraukti sutartį, laikydamasi įspėjimo apie nutraukimą termino.

<...>

3. Šalis, kuri nutraukia sutartį neatsižvelgdama į 19 straipsnio 1 pastraipoje minėtas priežastis arba nesilaikydama pirmos dalies 2 pastraipoje nustatyto įspėjimo termino, turi kitai šaliai sumokėti kompensaciją, kuri atitinka įprastą atlyginimą, mokėtiną per įspėjimo apie nutraukimą laikotarpį arba per likusią jo dalį.“

16 Šio įstatymo 20 straipsnio pirmoje pastraipoje nurodyta:

„Pasibaigus sutarties galiojimui prekybos agentas gali reikalauti kompensacijos, jei jis surado atstovaujamajam naujų klientų arba labai išplėtė verslo ryšius su turimais klientais, t. y. tiek, kad dėl to atstovaujamas gali gauti didelę naudą.“

17 Pagal to paties įstatymo 21 straipsnį:

„Jeigu prekybos agentas turi teisę į 20 straipsnyje minėtą kompensaciją ir ši kompensacija nevisiškai padengia faktiškai patirtą žalą, be šios kompensacijos, prekybos agentas taip pat gali gauti žalos atlyginimą, kurio dydis lygus faktiškai patirtos žalos sumos ir prašomos kompensacijos sumos skirtumui, tačiau su sąlyga, kad bus įrodytas tikrasis nurodytos žalos dydis.“

18 Komercinio atstovavimo sutarties įstatymo 27 straipsnyje nustatyta:

„Nepažeidžiant tarptautinių susitarimų, kurių šalis yra Belgija, taikymo, bet kokiai prekybos agento, turinčio pagrindinę buveinę Belgijoje, veiklai taikoma Belgijos teisė, o ginčai dėl jos priskiriami Belgijos teismų jurisdikcijai.“

Bulgarijos prekybos įstatymas

19 Bulgarijoje Direktyva 86/653 perkelta Prekybos įstatymo pakeitimo įstatymu (DV Nr. 59, 2006 m. liepos 21 d.).

Pagrindinė byla ir prejudicinis klausimas

20 2005 m. *Unamar*, veikdama kaip prekybos agentė, ir NMB, veikdama kaip atstovaujamoji, eksploatuojanti jai priklausančią reguliaraus susisiekimo konteinerinę liniją, sudarė komercinio atstovavimo sutartį. Vieniems metams sudarytoje ir pamečiui iki 2008 m. gruodžio 31 d. tęstoje sutartyje buvo numatyta, kad jai taikoma Bulgarijos teisė, o visi ginčai dėl šios sutarties sprendžiami Sofijos (Bulgarija) prekybos ir pramonės rūmų arbitraže. 2008 m. gruodžio 19 d. aplinkraščiu NMB pranešė savo agentams, kad dėl ekonominių priežasčių ji priversta nutraukti sutartinius santykius. Tokiomis aplinkybėmis su *Unamar* sudaryta agentavimo sutartis buvo pratęsta tik iki 2009 m. kovo 31 d.

21 Manydama, kad komercinio atstovavimo sutartis nutraukta neteisėtai, 2009 m. vasario 25 d. *Unamar* kreipėsi į *rechtbank van koophandel van Antwerpen* (Antverpeno komercinių bylų teismą) su ieškiniu ir paprašė priteisti iš NMB įvairias kompensacijas pagal Komercinio atstovavimo įstatymą: kompensaciją už pažeistą išankstinio pranešimo terminą, kompensaciją už nutrauktą sutartį ir papildomą kompensaciją su darbuotojų atleidimu iš darbo susijusioms išlaidoms atlyginti, iš viso 849 557,05 euro.

22 Savo ruožtu NMB to paties teismo paprašė priteisti iš *Unamar* 327 207,87 euro nesumokėto frachto.

23 Nagrinėjant *Unamar* pareikštą ieškinį NMB nurodė jo nepriimtino pagrindą teigdama, kad Belgijos teismas neturi jurisdikcijos nagrinėti šio ginčo, nes komercinio atstovavimo sutartyje numatyta arbitražinė išlyga. *Rechtbank van koophandel van Antwerpen* sujungė dvi abiejų šalių inicijuotas bylas ir 2009 m. gegužės 12 d. sprendime pripažino, kad NMB nurodytas prieštaravimas dėl jurisdikcijos yra

nepagrįstas. Dėl dviem jo nagrinėjamos byloms taikytinos teisės šis teismas, be kita ko, nusprendė, kad Komercinio atstovavimo sutarties įstatymo 27 straipsnis yra vienašalė kolizinė norma, taikoma tiesiogiai kaip „loi de police“ (imperatyvi tiesioginio taikymo teisės norma), todėl sąlyga dėl užsienio teisės taikymo negalioja.

- 24 2010 m. gruodžio 23 d. sprendimu *hof van beroep te Antwerpen* (Antverpeno apeliacinis teismas) iš dalies patenkino NMB apeliacinį skundą, pateiktą dėl 2009 m. gegužės 12 d. sprendimo, ir priteisė iš *Unamar* 77 207,87 euro nesumokėto frachto, įstatyme nustatyto dydžio palūkanas už pradelstą terminą ir bylinėjimosi išlaidas. Jis taip pat nusprendė, kad neturi jurisdikcijos nagrinėti *Unamar* reikalavimo, susijusio su komercinio atstovavimo sutarties arbitražine išlyga, kurią šis teismas pripažino teisėta. Iš tiesų šis teismas nusprendė, kad Komercinio atstovavimo sutarties įstatymas nėra viešosios tvarkos aktas ir taip pat nėra Belgijos tarptautinės viešosios tvarkos aktas, kaip tai suprantama pagal Romos konvencijos 7 straipsnį. Be to, jis nurodė, kad šalių pasirinkta Bulgarijos teisė *Unamar*, kaip NMB laivybos linijos agentei, taip pat užtikrina Direktyvoje 86/653 numatytą apsaugą, kuri, tiesa, yra tik minimali. Tokiomis aplinkybėmis šis teismas nusprendė teikti pirmenybę šalių valios autonomijos principui ir nagrinėjamu atveju taikyti Bulgarijos teisę.
- 25 Dėl šio *hof van beroep te Antwerpen* sprendimo *Unamar* pateikė kasacinį skundą. Prašyme priimti prejudicinį sprendimą *Hof van Cassatie* nurodo manantis, jog iš Komercinio atstovavimo sutarties įstatymo priėmimo aplinkybių matyti, kad jo 18, 20 ir 21 straipsniai laikytini imperatyviais, nes jais į nacionalinę teisę perkeliama būtent imperatyvaus pobūdžio Direktyvos 86/653 nuostatos. Iš šio įstatymo 27 straipsnio galima suprasti, kad šiuo įstatymu Belgijoje pagrindinę buveinę turinčiam prekybos agentui siekiama suteikti nuo sutarčiai taikytinos teisės nepriklausomą Belgijos įstatymo imperatyvių nuostatų apsaugą.
- 26 Šiomis aplinkybėmis *Hof van Cassatie* nusprendė sustabdyti bylos nagrinėjimą ir pateikti Teisingumo Teismui šį prejudicinį klausimą:

„Ar, <...> atsižvelgiant į tai, kad šioje byloje nagrinėjami [Komercinio atstovavimo sutarties įstatymo] 18, 20 ir 21 straipsniai pagal Belgijos teisės nuostatas kvalifikuojami kaip imperatyvios tiesioginio taikymo teisės normos, kaip tai suprantama pagal Romos konvencijos 7 straipsnio 2 dalį, šios konvencijos 3 straipsnis ir 7 straipsnio 2 dalis, prireikus skaitomi kartu su <...> direktyva [86/653], turi būti aiškinami taip, kad jais leidžiama sutarčiai taikyti teismo valstybės imperatyvias tiesiogiai taikomas teisės normas, pagal kurias siūloma didesnė apsauga, nei reikalaujama pagal direktyvą [86/653], net jei paaiškėja, jog sutarčiai taikytina kitos Europos Sąjungos valstybės narės, kurioje taip pat suteikiama pagal direktyvą [86/653] reikalaujama minimali apsauga, teisė?“

Dėl prejudicinio klausimo

- 27 Pirmiausia reikia patikslinti, kad, viena vertus, Teisingumo Teismas turi jurisdikciją nagrinėti šį prašymą priimti prejudicinį sprendimą dėl Romos konvencijos išaiškinimo remdamasis šios konvencijos pirmu protokolu, kuris įsigaliojo 2004 m. rugpjūčio 1 d. Pagal šio protokolo 2 straipsnio a punktą *Hof van Cassatie* gali prašyti Teisingumo Teismo priimti prejudicinį sprendimą jo nagrinėjamoje byloje iškilusiu klausimu, susijusiu su Romos konvencijos nuostatų aiškinimu.
- 28 Kita vertus, nors pagrindinės bylos teisingumas ginčytas tiek pirmos, tiek apeliacinės instancijos teismuose, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas Teisingumo Teismui pateikė tik vieną klausimą, susijusį su sutarčiai taikytina teise, taigi jis turėjo nuspręsti, kad turi jurisdikciją nagrinėti bylą pagal 1958 m. birželio 10 d. Niujorke pasirašytos Konvencijos dėl užsienio arbitražų sprendimo pripažinimo ir vykdymo II straipsnio 3 dalį. Šiuo klausimu reikia priminti, kad pagal nusistovėjusią teismo praktiką tik ginčą nagrinėjantis nacionalinis teismas, atsakingas už sprendimo priėmimą, atsižvelgdamas į konkrečios bylos aplinkybes turi įvertinti prejudicinio sprendimo reikalingumą jo sprendimui priimti ir Teisingumo Teismui pateikiamų klausimų svarbą (2012 m. liepos

19 d. Sprendimo *Garklans*, C-470/11, 17 punktą ir jame nurodyta teismo praktika). Taigi, kad ir kaip būtų išspręstas klausimas dėl ginčo teisingumo, Teisingumo Teismas sutinka atsakyti į pateiktą klausimą.

- 29 Klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia išsiaiškinti, ar Romos konvencijos 3 straipsnį ir 7 straipsnio 2 dalį reikia aiškinti taip, kad vienos valstybės narės teismas, į kurį kreiptasi, gali atsisakyti taikyti komercinio atstovavimo sutarties šalių pasirinktą kitos valstybės narės įstatymą, kuris atitinka Direktyva 86/653 reikalaujamos minimalios apsaugos sąlygą, ir taikyti *lex fori* remdamasis tuo, kad nepriklausomų komercinių atstovų situacija pirmojoje valstybėje narėje reglamentuojama imperatyvaus pobūdžio normomis.
- 30 Šiuo aspektu reikia pažymėti, kad nors prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismo klausimas susijęs ne su prekių pirkimo ar pardavimo sutartimi, o su jūrų transporto linijos agentavimo sutartimi, taigi Direktyva 86/653 nėra pagrindinėje byloje nagrinėjamą situaciją tiesiogiai reglamentuojantis aktas, tai nepaneigia, kad perkeldamas šios direktyvos nuostatas į vidaus teisę Belgijos teisės aktų leidėjas nusprendė tapačiai vertinti šias dviejų skirtingų rūšių situacijas (pagal analogiją žr. 2006 m. kovo 16 d. Sprendimo *Poseidon Chartering*, C-3/04, Rink. p. I-2505, 17 punktą ir 2010 m. spalio 28 d. Sprendimo *Volvo Car Germany*, C-203/09, Rink. p. I-10721, 26 punktą). Beje, kaip minėta šio sprendimo 24 punkte, Bulgarijos teisės aktų leidėjas taip pat nusprendė direktyvoje numatytą režimą taikyti komerciniam atstovui, kaip antai nagrinėjamam pagrindinėje byloje, kuriam pavesta derėtis ir sudaryti sutartis.
- 31 Pagal nusistovėjusią teismo praktiką, kai nacionalinio teisės aktų leidėjo pasirinkimai, siekiant išvengti visų pirma diskriminacijos atsiradimo arba galimo konkurencijos iškreipimo, visiškai vidaus situacijose atitinka Sąjungos teisėje įtvirtintus pasirinkimus, egzistuoja apibrėžtas interesas, siekiant išvengti skirtingo aiškinimo ateityje, iš Sąjungos teisės perimtas nuostatas ar sąvokas aiškinti vienodai, nesvarbu, kokiomis aplinkybėmis jas reikės taikyti (šiuo klausimu žr. 1997 m. liepos 17 d. Sprendimo *Leur-Bloem*, C-28/95, Rink. p. I-4161, 32 punktą ir minėto Sprendimo *Poseidon Chartering* 16 punktą ir jame nurodytą teismo praktiką).
- 32 Tokiomis aplinkybėmis reikia išsiaiškinti, ar remdamasis Romos konvencijos 7 straipsnio 2 dalimi nacionalinis teismas gali atsisakyti taikyti sutarties šalių pasirinktą vienos valstybės narės įstatymą, į nacionalinę teisę perkeltą privalomas Sąjungos teisės nuostatas, ir taikyti kitos valstybės narės įstatymą, t. y. *lex fori*, kuris šioje teisinėje sistemoje laikomas imperatyvia norma.
- 33 NMB mano, kad Komercinio atstovavimo sutarties įstatymo negalima laikyti „reglamentuojančiu imperatyviai“, kaip tai suprantama pagal Romos konvencijos 7 straipsnio 2 dalį, ginčą pagrindinėje byloje, nes šis ginčas susijęs su sritimi, kuriai taikoma Direktyva 86/653, o šalis pasirinko taikyti būtent kitos Sąjungos valstybės narės teisę, į kurią ši direktyva vis dėlto yra perkelta. Taigi, NMB mano, kad šalių valios autonomijos ir teisinio saugumo principai neleidžia tokiomis aplinkybėmis, kaip nagrinėjamos pagrindinėje byloje, atsisakyti taikyti Bulgarijos teisės ir taikyti Belgijos teisės.
- 34 Belgijos vyriausybė savo ruožtu teigia, kad Komercinio atstovavimo sutarties įstatymas yra imperatyvaus pobūdžio ir gali būti kvalifikuojamas kaip imperatyvi tiesioginio taikymo teisės norma. Šiuo atžvilgiu ši vyriausybė pažymi, kad šiame įstatyme, nors ir priimtame perkeltant Direktyvą 86/653, „komercinio atstovo“ sąvoka apibrėžta plačiau nei direktyvoje, nes ji apima visus prekybos agentus, kuriems pavesta „derėtis ir prireikus sudaryti sandorius“. Be to, pastabose Belgijos vyriausybė pabrėžė aplinkybę, kad tuo pačiu įstatymu numatyta daugiau galimybių komerciniam atstovui gauti kompensaciją jo sutarties nutraukimo atveju, o tai lemia, kad šis ginčas turi būti nagrinėjamas taikant Belgijos įstatymą.
- 35 Europos Komisija iš esmės nurodo, jog tai, kad valstybė priima imperatyvias tiesioginio taikymo normas, bet kuriuo atveju prieštarauja principams, kuriais grindžiama Romos konvencija, ir visų pirma pagrindinei šalių sutartimi pasirinktos teisės taikymo pirmenybės taisyklei, nes pasirinkta valstybės

narės, į savo vidaus teisę įtraukusios atitinkamas imperatyvias Europos Sąjungos teisės nuostatas, teisė. Taigi, valstybės narės negali pažeisti šio pagrindinio principo nuolat kvalifikuodamos savo nacionalinės teisės normas kaip imperatyvias, nebent jos akivaizdžiai skirtos svarbiam interesui.

- 36 Teisingumo Teismas jau turėjo galimybę nuspręsti, kad Direktyvos 86/653 tikslas yra suderinti su komercinio atstovavimo sutarties šalių teisiniais santykiais susijusių valstybių narių teisę (1998 m. balandžio 30 d. Sprendimo *Bellone*, C-215/97, Rink. p. I-2191, 10 punktas; 2006 m. kovo 23 d. Sprendimo *Honyvem Informazioni Commerciali*, C-465/04, Rink. p. I-2879, 18 punktas ir 2009 m. kovo 26 d. Sprendimo *Semen*, C-348/07, Rink. p. I-2341, 14 punktas).
- 37 Iš šios direktyvos antros konstatuojamosios dalies iš tiesų matyti, kad joje numatytais suderinimo priemonėmis siekiama, be kita ko, panaikinti apribojimus komercinio atstovo veiklai vykdyti, suvienodinti konkurencijos sąlygas Sąjungoje ir padidinti komercinių sandorių saugumą (2000 m. lapkričio 9 d. Sprendimo *Ingmar*, C-381/98, Rink. p. I-9305, 23 punktas).
- 38 Iš nusistovėjusios teismo praktikos taip pat matyti, kad nacionalinės teisės nuostatos, kuriomis atstovavimo sutarties galiojimas susiejamas su komercinio atstovo įrašymu į tam skirtą registrą, itin apsunkina atstovavimo sutarčių sudarymą tarp skirtingose valstybėse narėse įsisteigusių šalių ir jų veikimą ir šiuo aspektu prieštarauja Direktyvos 86/653 tikslams (šiuo klausimu žr. minėto Sprendimo *Bellone* 17 punktą).
- 39 Šiuo atžvilgiu ypač svarbūs šios direktyvos 17 ir 18 straipsniai, nes juose apibrėžtas komercinių atstovų apsaugos lygis, kurį Sąjungos teisės aktų leidėjas laiko pagrįstu kuriant bendrą rinką.
- 40 Teisingumo Teismas jau yra nusprendęs, kad šiuo tikslu Direktyva 86/653 nustatytas režimas yra imperatyvaus pobūdžio. Šios direktyvos 17 straipsnyje valstybėms narėms įtvirtinta pareiga įdiegti komercinio atstovo patirtos žalos atlyginimo mechanizmą. Net jei šiuo straipsniu valstybėms narėms leidžiama pasirinkti arba kompensaciją, arba nuostolių atlyginimą numatančią sistemą, šios direktyvos 17 ir 18 straipsniuose numatytos aiškios ribos, kurių valstybės narės turi paisyti įgyvendindamos savo diskreciją pasirinkti mokėtinos kompensacijos ar atlygintinų nuostolių dydžio skaičiavimo metodus. Be to, pagal tos pačios direktyvos 19 straipsnį šalys negali nukrypti nuo šių nuostatų, jei tai pablogina komercinio atstovo padėtį iki sutarties pabaigos (minėto Sprendimo *Ingmar* 21 punktas).
- 41 Atsakant į klausimą, ar nacionalinis teismas gali atsisakyti taikyti šalių pasirinktą įstatymą ir taikyti Direktyvos 86/653 17 ir 18 straipsnius perkeliančią nacionalinį įstatymą, reikia atsižvelgti į Romos konvencijos 7 straipsnį.
- 42 Primintina, kad šios konvencijos 7 straipsnio „Privalomos [Imperatyvios tiesioginio taikymo] teisės normos“ 1 dalis skirta užsienio teisės imperatyvioms nuostatoms, o to paties straipsnio 2 dalis skirta *lex fori* imperatyvioms nuostatoms.
- 43 Taigi, šios konvencijos 7 straipsnio 1 dalis leidžia teismo valstybei taikyti kitos valstybės, su kuria situacija glaudžiai susijusi, teisės imperatyvias nuostatas vietoj sutarčiai taikytinos teisės. Sprendžiant, ar taikyti šias imperatyvias nuostatas, atsižvelgiama į jų pobūdį, tikslą ir jų taikymo arba netaikymo pasekmes.
- 44 Tos pačios konvencijos 7 straipsnio 2 dalimi savo ruožtu leidžiama taikyti *lex fori* normas, kuriomis situacija reglamentuojama imperatyviai, nepriklausomai nuo sutarčiai taikytinos teisės.
- 45 Iš to, kas išdėstyta, matyti, kad pagal Romos konvencijos 7 straipsnio 1 dalį nacionalinis teismas gali taikyti užsienio teisės imperatyvias nuostatas tik aiškiai apibrėžtomis sąlygomis, o konvencijos 7 straipsnio 2 dalies tekste nėra aiškiai suformuluotų specialiai *lex fori* imperatyvioms nuostatoms taikyti skirtų sąlygų.

- 46 Tačiau reikia pažymėti, kad Romos konvencijos 7 straipsnio 2 dalyje numatyta galimybė remtis imperatyviomis tiesioginio taikymo normomis nepakeičia valstybių narių pareigos užtikrinti savo normų atitikimą Sąjungos teisei. Pagal Teisingumo Teismo praktiką nacionalinių normų priskyrimas imperatyvių tiesioginio taikymo normų kategorijai nepanaikina joms keliamo reikalavimo atitikti Sutarties nuostatas, nes priešingu atveju būtų pažeista Sąjungos teisės viršenybė ir vienodas taikymas. Sąjungos teisė leidžia atsižvelgti į tokius nacionalinės teisės aktus pagrindžiančius motyvus tik kaip į Sutartimi aiškiai suformuluotas laisvių išimtis ir prireikus vadovaujantis imperatyviomis bendrojo intereso priežastimis (1999 m. lapkričio 23 d. Sprendimo *Arblade ir kt.*, C-369/96 ir C-376/96, Rink. p. I-8453, 31 punktas).
- 47 Šiuo atžvilgiu reikia priminti, kad valstybė narė kaip imperatyvius tiesioginio taikymo aktus kvalifikuoja tas nacionalines nuostatas, kurių paįsymas pripaįintas tokiu kritiniu atitinkamos valstybės narės politinei, socialinei ar ekonominei sanklodai išsaugoti, kad jų laikytis reikalaujama iš kiekvieno šios valstybės narės teritorijoje esančio asmens arba jiems atitikti turi visi šioje teritorijoje susiklostantys teisiniai santykiai (minėto Sprendimo *Arblade ir kt.* 30 punktas ir 2008 m. birželio 19 d. Sprendimo *Komisija prieš Liuksemburgą*, C-319/06, Rink. p. I-4323, 29 punktas).
- 48 Toks aiškiniimas atitinka ir reglamento „Roma I“, kuris pagrindinei bylai netaikomas dėl *ratione temporis*, 9 straipsnio 1 dalies tekstą. Pagal šį straipsnį imperatyvi tiesioginio taikymo teisė norma yra imperatyvi nuostata, kurios laikymąsi valstybė laiko kritiniu jos viešiesiems interesams, kaip antai jos politinei, socialinei ar ekonominei sanklodai, apsaugoti, todėl reikalauja ją taikyti visoms situacijoms, patenkančioms į jos taikymo sritį, nesvarbu teisė, sutarčiai taikytina, be kita ko, pagal šį reglamentą.
- 49 Taigi, norint užtikrinti sutarties šalių valios autonomijos principo, kuris yra į reglamentą „Roma I“ perkeltos Romos konvencijos kertinis akmuo, veiksmingumą, reikia, kad būtų gerbiamas, kaip nurodyta Romos konvencijos 3 straipsnio 1 dalyje, šių šalių laisva valia padarytas pasirinkimas dėl jų sutartiniams santykiams taikytinos teisės, todėl su „imperatyvia tiesioginio taikymo teisės norma“, kaip ji suprantama pagal atitinkamos valstybės narės teisės aktus, susijusi išimtis, kaip antai numatyta šios konvencijos 7 straipsnio 2 dalyje, aiškintina griežtai.
- 50 Taigi nacionalinis teismas, vertindamas, ar nacionalinis įstatymas yra „imperatyvi tiesioginio taikymo norma“, kurį jis ketina taikyti vietoj to, kurį aiškiai pasirinko sutarties šalys, turi atsižvelgti ne tik į konkrečias šio įstatymo formuluotes, bet ir į bendrą sistemą, taip pat visas šio įstatymo priėmimo aplinkybes, kad paaiškėjus, jog nacionalinės teisės aktų leidėjas jį priėmė siekdamas apsaugoti interesą, kurį atitinkama valstybė narė pripaįino esminiu, galėtų padaryti išvadą apie jo imperatyvumą. Kaip nurodė Komisija, taip galėtų būti tuo atveju, kai dėl ypatingo valstybės narės suinteresuotumo šios kategorijos nacionaliniais subjektais direktyvos perkėlimo į teismo vietos valstybės teisę momentu, išplečiant jos taikymo sritį arba intensyviau pasinaudojant šia direktyva palikta diskrecija, komerciniams atstovams suteikta didesnė apsauga.
- 51 Vis dėlto, atliekant šį vertinimą ir siekiant nepakenkti nei Direktyva 86/653 siektam suderinimo poveikiui, nei vienodam Romos konvencijos taikymui Sąjungos lygmeniu, reikia atsižvelgti į tai, kad, skirtingai nuo byloje, kurioje priimtas minėtas Sprendimas *Ingmar*, nagrinėtos sutarties, pagal kurią buvo numatyta, bet teismo atsisakyta taikyti trečiosios šalies teisė, nagrinėjamu atveju pirmenybė *lex fori* suteikta kitos valstybės narės teisės, į kurią, kaip nurodo visi bylos dalyviai ir prašymą priimti prejudicinį sprendimą patekęs teismas, Direktyva 86/653 perkelta tinkamai, atžvilgiu.
- 52 Remiantis visais pirma išdėstytais motyvais, į pateiktą klausimą reikia atsakyti, jog Romos konvencijos 3 straipsnį ir 7 straipsnio 2 dalį reikia aiškinti taip, kad vienos valstybės narės teismas, į kurį kreiptasi, gali atsisakyti taikyti komercinio atstovavimo sutarties šalių pasirinktą kitos valstybės narės įstatymą, atitinkantį Direktyva 86/653 reikalaujamą minimalios apsaugos sąlygą, ir taikyti *lex fori* remdamasis tuo, kad nepriklausomų komercinių atstovų situacija pirmojoje valstybėje narėje reglamentuojama imperatyvaus pobūdžio normomis, tik jei, atsižvelgdamas į tokių imperatyvių nuostatų pobūdį ir tikslą,

teismas, į kurį kreiptasi, išsamiai išnaginėjęs situaciją konstatavo, kad perkeldamas šią direktyvą jo valstybės teisės aktų leidėjas didesnės apsaugos, nei numatyta šioje direktyvoje, suteikimą komerciniam atstovui atitinkamoje teisės sistemoje pripažino kritiškai svarbiu.

Dėl bylinėjimosi išlaidų

- 53 Kadangi šis procesas pagrindinės bylos šalims yra vienas iš etapų nacionalinio teismo nagrinėjamoje byloje, išlaidų klausimą turi spręsti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas. Išlaidos, susijusios su pastabų pateikimu Teisingumo Teismui, išskyrus tas, kurias patyrė minėtos šalys, nėra atlygintinos.

Remdamasis šiais motyvais, Teisingumo Teismas (trečioji kolegija) nusprendžia:

Konvencijos dėl sutartinėms prievolėms taikytinos teisės, pateiktos pasirašyti 1980 m. birželio 19 d. Romoje, 3 straipsnį ir 7 straipsnio 2 dalį reikia aiškinti taip, kad vienos valstybės narės teismas, į kurį kreiptasi, gali atsisakyti taikyti komercinio atstovavimo sutarties šalių pasirinktą kitos valstybės narės įstatymą, atitinkantį 1986 m. gruodžio 18 d. Tarybos direktyva 86/653/EEB dėl valstybių narių įstatymų, susijusių su savarankiškai dirbančiais prekybos agentais, derinimo reikalaujamą minimalios apsaugos sąlygą, ir taikyti *lex fori* remdamasis tuo, kad nepriklausomų komercinių atstovų situacija pirmojoje valstybėje narėje reglamentuojama imperatyvaus pobūdžio normomis, tik jei, atsižvelgdamas į tokių imperatyvių nuostatų pobūdį ir tikslą, teismas, į kurį kreiptasi, išsamiai išnaginėjęs situaciją konstatavo, kad perkeldamas šią direktyvą jo valstybės teisės aktų leidėjas didesnės apsaugos, nei numatyta šioje direktyvoje, suteikimą komerciniam atstovui atitinkamoje teisės sistemoje pripažino kritiškai svarbiu.

Parašai.